

THIẾT KẾ VÀ TIẾN HÀNH BÀI GIẢNG Ở TRƯỜNG ĐẠI HỌC PHÒNG CHÁY CHỮA CHÁY THEO HƯỚNG DẠY HỌC TÍCH CỰC

Lê Viết Vũ*

ABSTRACT

The article presents a brief concept of active teaching methods and researches some issues in designing and conducting lectures at the University of fire prevention and fighting based on active teaching methods in order to meet training requirements and enhance the effectiveness of lectures and learning The basis of Fire Prevention and Fighting.

Keywords: Education, Teaching methods, Active teaching, Lecture, Lecture design

Received: 6/1/2022; **Accepted:** 10/1/2022; **Published:** 14/1/2022

1. Đặt vấn đề

Bài giảng là một hình thức tổ chức dạy học cơ bản, được phổ biến trong dạy học ở các nhà trường, đặc biệt là các trường đại học. Trong hình thức bài giảng, giảng viên (GV) trực tiếp truyền thụ kiến thức và tổ chức, chỉ đạo, điều khiển các hoạt động học tập của học viên; học viên theo dõi, ghi chép và thực hiện các hoạt động học tập của theo yêu cầu của GV nhằm đạt được các mục tiêu học tập.

Dạy học tích cực (DHTC) là một xu thế lớn trong sự phát triển của quá trình dạy học hiện đại. DHTC là thuật ngữ rút gọn, được dùng để chỉ cách tiếp cận trong dạy học, mà ở đó dạy học được tổ chức theo hướng phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo của người học; hướng tới việc tích cực hóa hoạt động nhận thức của người học, nhằm nâng cao chất lượng, hiệu quả dạy học.

DHTC được sử dụng ở nhiều môn học, hình thức dạy học và ở nhiều bậc học khác nhau. Đối với bài giảng ở Trường Đại học Phòng cháy chữa cháy, rất thích hợp cho việc thiết kế và tiến hành theo hướng DHTC và đây cũng vừa là đòi hỏi khách quan của đổi mới quá trình dạy học.

Đề bài giảng ở Trường Đại học Phòng cháy chữa cháy sự thực sự phát huy được tính *tích cực* trong học tập của học viên cần phải quan tâm cả khâu thiết kế và tiến hành bài giảng. Trong bài viết này, chúng tôi đề cập một số vấn đề trong thiết kế và tiến hành bài giảng ở Trường Đại học PCCC theo hướng DHTC.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Các bước thiết kế bài giảng theo hướng DHTC

Thiết kế bài giảng là hoạt động của GV nhằm

chuẩn bị kế hoạch tổng thể cho các hoạt động giảng dạy và học tập ở của GV và học viên. Các bước và các nội dung thiết kế bài giảng theo hướng DHTC về cơ bản tuân theo các bước thiết kế bài giảng nói chung; tuy nhiên, trong từng bước, từng nội dung GV phải sử dụng những kỹ thuật nhất định để bài giảng được thiết kế đúng với yêu cầu của bài giảng theo hướng DHTC. Trong thiết kế bài giảng theo hướng DHTC, GV cần thực hiện tốt một số vấn đề sau đây:

2.1.1. Thiết kế mục tiêu bài giảng

Mục tiêu của bài giảng là mong muốn của GV về những gì học viên cần đạt được sau khi kết thúc bài giảng. Mục tiêu bài giảng có vai trò rất quan trọng trong định hướng cho thiết kế nội dung, PPDH và kiểm tra, đánh giá kết quả học tập của học viên; quy định hoạt động dạy của GV và hoạt động học tập của học viên trong tiến hành bài giảng.

Thiết kế mục tiêu bài giảng theo hướng DHTC, GV cần thiết kế hai loại mục tiêu: 1) mục tiêu của môn học, 2) mục tiêu của DHTC. Mục tiêu của môn học là những kiến thức, kỹ năng, của môn học và thái độ mà học viên cần đạt được thông qua bài giảng đó. Mục tiêu của bài giảng phải thống nhất với mục tiêu của môn học và phù hợp với từng đối tượng học viên. Mục tiêu DHTC là những mong muốn của GV về những gì học viên cần đạt được thông qua DHTC. Mục tiêu DHTC bao gồm: phát triển tư duy tích cực, độc lập, sáng tạo; phát triển kỹ năng phát hiện và giải quyết vấn đề; phát triển các kỹ năng giao tiếp; kỹ năng lãnh đạo; kỹ năng làm việc theo nhóm; các kỹ năng thực hiện các thao tác trí tuệ,... Trong từng bài giảng cụ thể, GV có thể xác định một vài kỹ năng cần phát triển cho học viên và bài giảng phải luôn hướng vào thực hiện các kỹ năng đó.

* ThS. Thiệu tá, Khoa Cơ sở ngành PCCC, Trường Đại học PCCC

2.1.2. Thiết kế nội dung của bài giảng

Nội dung của bài giảng là đối tượng học tập của học viên, là những gì học viên cần lĩnh hội để đạt được mục tiêu của bài giảng. Khi thiết kế nội dung bài giảng theo hướng DHTC, GV cần xác định rõ cấu trúc về nội dung của bài giảng, lập tiêu đề cho từng phần, thiết kế các nội dung chi tiết của bài giảng và thiết kế các nhiệm vụ học dạy học. GV căn cứ vào mục tiêu bài giảng, căn cứ vào đối tượng người học căn cứ vào giáo trình, tài liệu tham khảo để thiết kế nội dung bài giảng theo hướng DHTC.

Với đặc điểm dạy học ở Trường Đại học PCCC hiện nay, thiết kế nội dung bài giảng theo hướng DHTC cần được thực hiện theo hai hướng: các nội dung thiết kế theo bài giảng truyền thống và các nội dung thiết kế theo bài giảng tích cực. Các nội dung thiết kế theo kiểu truyền thống, GV trình bày nội dung đảm bảo tính hệ thống, logic; các nội dung cần được phân tích, dẫn chứng minh họa rõ ràng. Những nội dung bài giảng theo hướng DHTC, GV phải thiết kế các nhiệm vụ học tập. Các nhiệm vụ học tập trong bài giảng theo hướng DHTC có thể được thiết kế theo các dạng như: các câu hỏi, các tình huống có vấn đề, các yêu cầu, các nhiệm vụ mà học viên cần phải giải quyết. Dù thiết kế ở dạng nào, các nhiệm vụ học tập cũng phải đảm bảo các yêu cầu: gắn chặt với mục tiêu của bài giảng, ngắn gọn, rõ ràng, dễ hiểu, phù hợp với trình độ và thu hút được sự chú ý của học viên.

2.1.3. Thiết kế phương pháp, phương tiện dạy học

Song song với việc thiết kế nội dung bài giảng, GV phải thiết kế phương pháp, phương tiện dạy học. Phương pháp, phương tiện dạy học phải phù hợp với nội dung của bài giảng; phù hợp trình độ của GV, học viên; phù hợp điều kiện cơ sở vật chất hiện có của nhà trường và phải hướng vào thực hiện mục tiêu bài giảng.

Đối với các nội dung bài giảng được thiết kế theo kiểu truyền thống, GV có thể lựa chọn các PPDH truyền thống như: phương pháp thuyết trình, phương pháp trực quan, PPDH thực hành. Với các nội dung này có thể sử dụng các phương tiện dạy học như: phấn, bảng, phương tiện trực quan ở các dạng khác nhau, máy chiếu, phần mềm máy tính,...

Đối với các nội dung bài giảng được thiết kế theo kiểu DHTC, GV có thể sử dụng các phương pháp như: phương pháp đàm thoại, phương pháp nêu vấn đề, thảo luận nhóm,... và sử dụng các phương tiện như: phấn, bảng, phiếu học tập, phần mềm máy tính,... Điểm cần lưu ý khi thiết kế phương pháp trong bài giảng theo hướng tích cực là trong từng nhiệm vụ học tập, phải

dự kiến các nội dung và cách thức kết luận cho học viên về việc giải quyết các nhiệm vụ học tập đó. Điều này đảm bảo cho GV luôn chủ động về mặt nội dung, cũng như phương pháp trong tiến hành bài giảng theo hướng DHTC.

2.2. Tiến hành bài giảng theo hướng DHTC

Tiến hành bài giảng là giai đoạn GV trực tiếp trình bày các nội dung của bài giảng, tổ chức các hoạt động nhận thức của học viên để đạt được mục tiêu của bài giảng. Đối với tiến hành bài giảng theo hướng DHTC, về cơ bản GV phải tiến hành các bước theo như bài giảng thông thường; tuy nhiên, trong từng bước, GV có thể sử dụng các kỹ thuật khác nhau để thực hiện các bước đó. Cụ thể, bài giảng theo hướng DHTC được tiến hành theo các bước cơ bản sau đây:

2.2.1. Làm công tác tổ chức lớp học

GV nhận báo cáo, kiểm tra quân số, ổn định lớp học, tìm hiểu lý do các học viên vắng mặt, v.v...

2.2.2. Đặt vấn đề bài giảng

Từng GV khác nhau, từng bài giảng khác nhau, việc đặt vấn đề cho bài giảng được tiến hành bằng nhiều cách thức, biện pháp khác nhau. Với bài giảng theo kiểu DHTC, khi đặt vấn đề, GV nên sử dụng các cách đặt vấn đề có tác dụng kích thích tư duy, tạo sự hứng thú cho học ngay từ đầu giờ học. Có thể sử dụng các kỹ thuật như: làm rõ ý nghĩa, tầm quan trọng của vấn đề bài giảng đề cập; sử dụng các câu hỏi, các tình huống có vấn đề để dẫn dắt học viên đi vào bài giảng một cách tự nhiên.

2.2.3. Quán triệt ý định bài giảng

GV quán triệt cho cả lớp về mục tiêu và nội dung cần đạt được của giờ học; các phương pháp, phương tiện sẽ được sử dụng và thời gian, địa điểm của giờ học. GV phải thực hiện phần này một cách nghiêm túc, có chất lượng, đảm bảo cho mọi học viên đều hiểu được mục tiêu cần đạt được, các nội dung phương pháp, phương tiện sẽ sử dụng và thời gian của bài giảng đó.

2.2.4. Thực hành giảng các nội dung của bài giảng

Trong bước thực hành giảng bài, GV cần bám sát kế hoạch giảng bài đã chuẩn bị trong giáo án cả về nội dung, phương pháp và phương tiện. Tuy nhiên, tùy theo diễn biến của từng giờ học cụ thể, GV có sự điều chỉnh, sáng tạo cho phù hợp đặc điểm của từng bài giảng. Điểm cần chú ý là GV phải làm chủ được các nội dung của bài giảng, làm chủ được phương pháp, phương tiện được sử dụng trong bài giảng, làm chủ được thời gian của bài giảng và luôn hướng vào

thực hiện mục tiêu của bài giảng.

Với các nội dung được giảng theo các phương pháp truyền thống, GV lần lượt các nội dung và phương pháp như đã chuẩn bị trong giáo án sao cho đảm bảo tính logic của nội dung và phù hợp với logic nhận thức của học viên. GV phải kết hợp chặt chẽ giữa nội dung, phương pháp, phương tiện để giúp người học lĩnh hội tốt nhất các nội dung của bài giảng.

Đối với các nội dung được thiết kế theo hướng DHTC, với từng nội dung, tương ứng với từng nhiệm vụ học tập, GV có thể sử dụng các phương pháp, phương tiện khác nhau và những vấn đề này đã được chuẩn bị kỹ trong giáo án. Trong quá trình thực hành giảng các nội dung này, GV cần lưu ý kết hợp chặt chẽ giữa nội dung với phương pháp, phương tiện, giữa các nội dung với nhau, giữa các phương pháp với nhau; kết hợp chặt chẽ với các nội dung và phương pháp được tiến hành theo kiểu truyền thống. Đặc biệt, trong thực hành giảng các nội dung theo hướng dạy học tích cực, GV dành cho học viên một thời gian thích hợp để thảo luận nhiệm vụ học tập. Do vậy, trong quá trình học viên thảo luận, GV phải quan sát, theo dõi hoạt động học tập của học viên, tránh làm việc riêng. Thường xuyên động viên, nhắc nhở học viên tập trung vào việc thảo luận và duy trì đúng thời gian thảo luận, tránh lãng phí thời gian một cách vô ích, ảnh hưởng đến thời gian của bài giảng. GV phải thực hiện việc quan sát một cách nghiêm túc để xem xét, phát hiện những vấn đề nảy sinh trong quá trình học tập của học viên và có những can thiệp kịp thời, chính xác; phải thường xuyên bao quát được lớp học, theo dõi nắm bắt thái độ học tập của học viên; đồng thời GV xem lại, chính xác hóa các nội dung kết luận các vấn đề học tập và xem lại các nội dung và phương pháp tiến hành các nội dung tiếp theo của bài giảng.

Theo như kế hoạch đã chuẩn bị trong giáo án, GV thực hiện giảng các nội dung bài giảng theo các phương pháp và sử dụng các phương tiện khác nhau. GV phải kết hợp chặt chẽ các nội dung, các phương pháp, các phương tiện nhằm đảm bảo tính hệ thống, logic, thống nhất để đạt được tốt nhất mục tiêu của bài giảng đã được xác định cả về mục tiêu theo môn học và mục tiêu của bài giảng theo hướng DHTC.

2.2.5. Kết luận bài giảng

Kết luận bài giảng theo hướng DHTC, GV cần quan tâm kết luận về nội dung, định hướng các vấn đề cần tập trung nghiên cứu ở các hình thức dạy học tiếp theo và nhận xét tinh thần, thái độ học tập của học viên.

Đối với bài giảng theo hướng DHTC, trước khi đưa ra những kết luận về nội dung, GV có thể đưa ra một nhiệm vụ học tập cuối cùng cho học viên thảo luận. GV có thể yêu cầu học viên thảo luận tóm tắt những vấn đề đã được đề cập trong bài giảng. Nhiệm vụ học tập cuối cùng có tác dụng giúp học viên hệ thống lại được những kiến thức, kỹ năng, thái độ đã được học và tự ý thức được những vấn đề cần nghiên cứu tiếp theo. Trên cơ sở thảo luận của học viên, GV kết luận nội dung của bài giảng một cách ngắn gọn, rõ ràng; định hướng cho học viên các nội dung học tập ở các giờ học tiếp theo.

Nhận xét tinh thần thái độ học tập là một bộ phận cấu thành của bài giảng theo hướng DHTC. Đối với bài giảng theo hướng DHTC, GV phải nhận xét về tinh thần thái độ học tập của học viên. Nội dung nhận xét cần chú trọng về tính tích cực trong học tập, trong phát biểu xây dựng bài, trong thực hiện các hoạt động học theo nhóm; việc tích cực tham gia và trách nhiệm của từng cá nhân trong học tập; những gì đã được thực hiện tốt cần phát huy, những gì còn hạn chế phải khắc phục.

3. Kết luận

Trên đây là một số vấn đề trong thiết kế và tiến hành bài giảng ở Trường Đại học PCCC theo hướng DHTC. Các bước trên quan hệ chặt chẽ với nhau tạo thành những chỉ dẫn về mặt sư phạm hết sức cụ thể và cần thiết để các GV thiết kế, tiến hành bài giảng theo hướng DHTC. Tùy từng nội dung bài giảng và đối tượng học viên, GV sử dụng các bước trên cho phù hợp. Việc thực hiện linh hoạt sáng tạo các bước thiết kế và tiến hành bài giảng đã đề cập trên đây sẽ giúp góp phần đổi mới cách dạy và học và đổi mới, nâng cao chất lượng dạy học ở Trường Đại học PCCC hiện nay.

Tài liệu tham khảo

1. Bernd Meier - Nguyễn Văn Cường (2014), *Lý luận dạy học hiện đại*, NXB ĐHSP Hà Nội.
2. Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, tập 1*, NXB Chính trị Quốc gia sự thật, Hà Nội.
3. Đặng Thành Hưng (2002), *Dạy học hiện đại - Lý luận - Biện pháp - Kỹ thuật*, NXB Đại học quốc gia Hà Nội.
4. Thái Duy Tuyên (2001), *Giáo dục học hiện đại*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
5. Phạm Viết Vượng (2010), *Giáo dục học*, NXB Giáo dục, Hà Nội.